Avrupa'ya Yasal ve Yasadışı Göçün Yarattığı Sorunlar*

Prof.Dr.Werner Gumpel**
Çev.: Arş.Gör.Alpay Hekimler***

Geçen onlarca yıl, tüm dünyayı kapsayan devasa bir göç dalgasına neden olmuştur. Asya'dan, Latin Amerika'dan ve Avrupa'dan milyonlarca insan ülkelerini terk ederek kendileri için yeni bir yaşam alanı aramışlardır. Avrupa açısından bakıldığında özellikle komünist ülkelerden, oradaki rejimin baskısından ve politik takiplerden kurtulmak amacıyla insanlar göç etmişlerdir. Günümüzde de halen demokratik ülkelere iltica etmek isteyen çok sayıda siyasi mülteci bulunmaktadır. Ancak batı Avrupa'ya gelen insanların çoğunluğunu ekonomik nedenler ile ülkelerini terk eden göçmenler oluşturmaktadır. Bunları yoksulluktan kaçan kişiler olarak da tanımlayabiliriz.

Tüm göçmenler, siyasi ve ekonomik açıdan liberal sistemlere sahip olan ülkelere gitmek için çaba göstermektedirler. Kendileri için özellikle gidilecek ülkede asgari sosyal güvenliği sağlayacak bir sosyal sistemin olması büyük önem taşımaktadır. Bunun anlamı; Hayatlarını idame ettirebilecek mali yardımın, barınma ve tıbbi bakımlarının garanti edilmesidir. Doğal olarak tüm masraflar, hedef ülkelerinin vergi mükelleflerinin ödedikleri vergiler ile karşılanmakta ve böylelikle devlet ve yerel yönetimlerin bütçelerinde kendi görevleri için daha az kaynak ayrılmasına neden olmaktadır. Ancak yine de tüm Avrupa ülkeleri mülteci kabul etmeye hazırdırlar.

Dünyadaki tüm göçmenler için özellikle çekici olan ve Avrupa'nın en fazla göçmen yükünü çeken ülke Federal Almanya'dır. Bundan dolayı yapılacak açıklamalar, göçmen sorunu ile karşı karşıya olan ülkelerde problemler az ya da çok, aynı olsa bile Almanya üzerinde yoğunlaşacaktır. Ancak Almanya'ya göç gerçeğini, yabancı işgücünün davet

---

* İ.Ü İktisat Fakültesi açılış etkinlikleri kapsamında, 27 Eylül 2001 tarihinde sunduğu tebliğin tam metnidir.
** Münih Ludwig Maximilian Üniversitesi Öğretim Üyesi
*** İ.Ü İktisat Fakültesi

edilmesi ve de politik nedenler ile ekonomik yetersizlikler nedeniyle göç edenler olarak ikiye ayırmak gerekmektedir.

Almanya farklı nedenlerden ötürü çok liberal, daha doğrusu geniş bir sığınmacı politikası izlemiştir. Bunun altında yatan neden ise ülkenin geçmişinde yatmaktadır. Nasyonal sosyalizm döneminde Hitler rejimi ile ters düşen çok sayıda Alman ve çok sayıda Alman asıllı Musevi özellikle ABD'de ve de Türkiye'de sığınma olanağı bulabilmişlerdir. Önemli sayıda Alman Profesörler İstanbul'da sığınma olanağı bularak İktisat fakültesinin kuruluş çalışmalarına katılmışlardır. Fritz Neumark, Alexander Rüstow ve Wilhelm Röpke gibi isimler halen Türkiye'de önemli bir yer tutmaktadırlar. Kendileri mükemmel bilim adamalarıydılar. Bundan dolayı Federal Almanya, 2.Dünya savaşından sonra, politik takibatta olanları kabul etmekle kendisini zorunlu hissetmiştir.

Altmışlı yıllardan itibaren Almanya resmi bir göçmen politikası da izlemektedir. Alman işgücü piyasası o dönemde tamamen boşalmış idi; işsizlik oranı yüzde 2'nin altındaydı ve böylelikle işgücü açığının kapanmasını yabancı işgücü sağlayacaktı. O dönem ile birlikte yüz binlerce Türk Almanya'ya göç etmeye başlamış ve çok değerli işler görmüşlerdir. Günümüzde Federal Almanya'da 2,2 milyondan fazla Türk yaşamaktadır.

Ancak Alman yardım severliği kapsamında sığınma hakkı kısa bir süre sonra su istimal edilmeye başlandı. Giderek daha çok sayıda insan politik takibat altında olmamalarına rağmen, ülkelerindeki kötü ekonomik koşullardan kaçmak veya sadece Alman sosyal sisteminden yaralanmak için gelmiştir. İlgili yasaların değiştirilmesi ve değiştirilecek olması politik nedenlerden ötürü oldukça güçtür, çünkü sığınma hakkı bu arada yüksek düzeyde ideolojikleşmiş bir kavram haline gelmiştir.

Almanya'ya gerçekleşen göç hakkında bir fikir sahibi olabilmek için bazı rakamların verilmesi gerekmektedir. 2000 yılında Almanya'da 7,3 milyon yabancı yaşmakta idi ki bu oran toplam nüfusun yüzde 9'una karşılık gelmektedir. 1979 yılında bu rakam 3,5 milyon idi. Bunun anlamı, Almanya'da yaşayan yabancıların sayısı 20 yıllık süre zarfında ikiye

katlanmıştır. Bunların % 75'ı AB üyesi olmayan ülkelerden gelmişlerdir. Bu insanların sadece 2 milyonu zorunlu sosyal sigortalara tabi olarak çalışmaktadır. Bu demektir ki Bavyera Eyalet İçişleri Bakanı Bekstein'in dediği gibi "işe değil sosyal sisteme göç yaşanmıştır" ve böylelikle bütçe üzerindeki yük artmıştır. 1999 yılda sığınma talebinde bulunan 436.000 kişiye sosyal yardım sağlanmış ve bütçeye getirmiş olduğu yük 4 milyar DM olmuştur. Ekonomik sorunlar ile mücadele etmek zorunda olan Almanya'ya halen yılda yaklaşık 100.000 insan gelmektedirler. Bu sığınmacıların büyük bir kısmı Almanya'ya yasadışı yollardan gelmektedir. İnsanları kaçak yollardan ülkeye sokan suç örgütleri aracılığı ile, bu kimseler AB sınırlarına girmekteler ve buradan Almanya'ya geçmektedirler. Almanya'ya kaçak yoldan insan getirme işi milyarlarca DM cirosu olan bir sektör haline gelmiştir. Bu alanda önemli bir kavşak noktasını İstanbul oluşturmaktadır.

Almanya'daki yabancıların oranı belirtildiği gibi % 9 dur. AB ortalaması ise % 5,5 dır. Böylelikle Almanya bu alanda sanayileşmiş batı ülkeleri içersinde en üst konumdadır. Federal Eyaletlerde ise yabancıların oranı çok daha yüksektir. Hamburg'da % 15, Berlin ve Baden-Würtenberg'de % 13 dür. Bununla birlikte yabancıların oranı sadece sığınmacıların sayısının artması ile birlikte artmaktadır. Almanya'da yaşayan yabancıların sayısı aile birleştirmeleri ile de artış göstermektedir. AB'ye Doğu Avrupa ülkelerinin tam üye olması halinde bir göç dalgası beklenmektedir ki bu ülkelerinin en önemlilerini, Almanya'nın doğu komşuları oluşturmaktadır.

Bu oranda bir göçün Almanya'da sorunlar yaratacağı doğaldır. Göçmenlerin çoğunluğu farklı bir kültürden gelmektedirler. Bilindiği üzere doğu ve güneydoğu Anadolu'dan Türkiye'nin büyük şehirlerine göç edenlerde de entegrasyon problemleri yaşanmaktadır. Örneğin bu bölgelerden gelen insanların Alman gelenek ve göreneklerine uyum sağlamaları daha da güç olmaktadır. Böylelikle büyük şehirlerde yabancı gettoları ve paralel toplumlar meydana gelmektedir. Farklı ülkelere mensup insanlar Alman toplumundan izole olmaktalar, bu Almanların böyle istedikleri için değil, göçmenlerin bunu

böyle istedikleri için olmaktadır. Bu durum bir çok sosyal problemi beraberinde getirdiği gibi kriminal olayların artmasına da neden olmuştur.

Almanya'nın büyük şehirlerinde yabancıların oranı oldukça yüksektir. Münih 'de %22, Hamburg'da %19, Berlin'de 14,3 dür. Bu şehirlerdeki Almanlar yabancılaşmaktan ve kendi kimliklerini kaybetmekten endişe duymaktadırlar. Anket çalışmaları örneğin Bavyera'da ankete katılanların %65'inin göçün sınırlandırılması gerektiğini, % 84'ün sığınma hakkının kötüye kullanılmasının engellenmesi gerektiğini ve % 60'in sığınma talebi kabul edilmeyenlerinin kısa sürede geri gönderilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Almanya'daki liberal yasalar gereğince bu durumun daha birkaç yıl devam edeceği ve Alman vergi mükelleflerin maliyetlere katlanmaları gerektiği ortadadır.

Almanya'da iş bulmak ve namusları ile çalışmak üzere göç edenlerin en büyük kısmını Türklerin oluşturduğunu burada belirtmek gerekir. Günümüzde Almanya'da çok sayıda Türk iş adamı işyerleri açarak istihdam alanları yaratmışlardır. İkinci ve üçüncü kuşaktan gençler sadece Alman okullarına gitmek ile kalmayıp aynı zamanda üniversiteye veya meslek eğitimi veren bir meslek öğrenerek Alman işletmelerinde başarı ile çalışmaktadırlar. Ancak bunlar tüm problemleri ortadan kaldırmamaktadır.

Almanya'nın büyük şehirlerindeki okullarında örneğin hiç veya çok az Almanca konuşabilen yabancı çocuklar bulunmaktadır. Bu çocuklar nedeniyle derslerin yapılması güçleşmekte ve Alman okullarının eğitim düzeyi düşmektedir. Uzun dönem açısından ise bu Alman ekonomisinin rekabet gücünün düşmesine neden olmaktadır. Çok sayıda Türk ebeveyn çocuklarının, Alman çocukları ile oynamalarına veya okullardaki faaliyetlere katılmalarına izin vermemektedirler. Bu durum özelikle kız çocuklarında daha da belirginleşmektedir. Kızların mesleki eğitimlerinde güçlükler yaşanmaktadır. Bu izole durum çok sayıda genç insanın suç olaylarına karışmalarına neden olmaktadır ki bunlar arasında uyuşturucu ticareti önemli bir yer tutmaktadır. Göçmenlerin, özellikle de genç Türklerin entegrasyonunun sağlanmasına yönelik Alman politikaları bu nedenle engeller

ile karşılaşmaktadır. Almanya'ya gelen tüm insanlar için entegrasyonunun sağlanmasının ön koşulu Almanca öğrenmeleridir. Erişkin olarak göç etmiş insanlar arsında da çok sayıda problem ortaya çıkmaktadır. Yirmi yıl veya daha fazla bir sürede Almanya'da yaşayıp da hiç veya çok az Almanca konuşabilen insanlar bulunmaktadır. Entegrasyon bu durumda nasıl gerçekleşebilir ? Entegrasyon iki tarafın çabası ile gerçekleşebilir ve bu nedenle tek yönlü bir yol değildir.

Almanya'daki insanları rahatsız eden noktalardan birini de yüksek işsizlik oranı oluşturmaktadır. Şu anda Almanya'da 3,8 milyon işsiz konumda olup bu sayı giderek artmaktadır. Çok sayıda insan artan göç nedeniyle işlerinin ellerinden alınacağından kaygı duymaktadırlar. Yabancıların çok büyük bir kısmı özellikle de Doğu Avrupa'dan gelenler yasadışı olarak çalışmaktadırlar. Kendileri her tür koşulu kabul etmektedirler. Çoğunlukla kendi ülke vatandaşı olan bir aracı sayesinde sömürülmekteler, ancak yine de kendi ülkelerinden daha fazla kazanmaktadırlar. Berlin'deki inşaat işçilerinin neredeyse % 90'ını doğudan gelenler oluşturmakta olup, bu arada "Alman İnşaat İşçileri İşsizlik Yardımından" da yaralanmaktadırlar. Almanlar doğu ülkelerinin AB'ye tam üye olmaları halinde durumun daha da kötüleşeceğinden korkmaktadırlar ve kamuoyu araştırmalarının ortaya koyduğu sonuca göre doğuya genişleme sürecini endişe ile karşılamaktadırlar.

İç güvenlik alanında da önemli problemler ortaya çıkmaktadır. Bir kez Schengen Bölgesi olarak anılan AB topraklarına ayak basan bir kişi serbest olarak hareket etme hakkına sahiptir. Sistematik sınır kontrolleri artık mevcut değildir. Alman polisi nokta kontrolleri ile, ki bu özellikle doğudaki ülkelere yakın bölgelerde sivil olarak yapılan kontroller anlamına gelmekte, önceden var sınır kontrollerini telafi etmeye çalışmaktadır. Bu durum başarılı olsa da, komşu ülkeleri ile özellikle de Avusturya, Çek Cumhuriyeti ve Polonya polisi ile ortak çalışmalar yapsa bile yine de insanların kaçak olarak sınırlardan içeri girmesine tam olarak engel olamamaktadır. Ülkenin iç güvenliği çeşitli şekillerde tehlike altındadır. Anayasayı Koruma Dairesinin raporuna göre Almanya'da 66 yabancı

kökenli radikal örgüt faaliyet göstermektedir. Bunlardan sadece üçünün Almanya'da faaliyeti yasaklanmıştır. Bunlar arasında saldırgan Kürt gruplar da yer almaktadır. İçlerinden en tehlikelisi olan Stalinist olarak örgütlenen PKK dır. Şimdiye kadar çok kez, fakat her zaman barışçıl olmayan yollar ile gösteriler düzenlemişlerdir. Çok defa önemli otobanları işgal ederek, Alman polisi ile kavgalara girerek, polislerin ağır şekilde yaralanmalarına neden olmuşlardır. Militan İslami çevreler de Almanya'da faaliyet göstermekte ve Alman güvenlik birimlerince tehlikeli olarak sınıflandırılmaktadırlar. Bunlar içinde, Türkiye'de kapatılan Fazilet Partisi çizgisinde Almanya'da bir parti kurmak isteyen ve Türklerin Almanya'da entegrasyonunu engellemek isteyen "Milli Görüş" adlı İslami grup veya Almanya'dan laik Türk devletini ortadan kaldırmak için mücadele eden Metin Kaplan'ın "Hilafet Devleti" sayılabilir. Bu örgütler Almanya'dan Türkiye'ye yönelik faaliyet gösterdiklerinden dolayı Türk-Alman ilişkilerini de etkilemektedirler. Alman Güvenlik birimlerince yabancı radikal örgütler, Alman aşırı sağ ve sol örgütlerinden daha tehlikeli olarak değerlendirilmektedirler.

Diğer önemli bir tehlikeyi örgütlü suçlar oluşturmaktadır. Büyük ölçekli ve örgütlü suçlar için büyük bir alana ihtiyaç duyulmaktadır. Bu alanı ise ortadan kalkan sınırları ile Avrupa Birliği sağlamaktadır. Bavyera İçişleri Bakanlığın verilerine göre sadece 2000 yılında Bavyera Eyaletinde bu çerçevede 110 geniş kapsamlı soruşturma yürütülmüştür. Bu sayı bir yıl öncesine göre 20 adet artış göstermiştir. 2000 yılında bireysel olarak işlenen suçlar 1999 yılına göre yüzde 53,2 oranında artış göstermiştir. Olay sayısı 5.375'e çıkmıştır. Olayların % 87,3'ü uluslararası bağlantılı olup bunlara farklı 58 ülke karışmıştır. Ele geçen 1.824 sanıktan %64'ü Alman vatandaşı olmayıp, 54 farklı ülkenin vatandaşıdırlar.

Örgütlü suçların ağırlıklı faaliyet alanını uyuşturucu ticareti, uyuşturucu kaçakçılığı ve 4 ekonomik suçlar oluşturmaktadır. Bunun ile birlikte insan kaçakçılığı giderek artan bir boyut haline gelmektedir. Suçlular özellikle Doğu Avrupa'dan, Afrika'dan, Güney Amerika'dan ve Asya ülkelerinde kadınları temin etmektedirler. Kendilerine Almanya'da

çok iyi para kazanabileceklerini söyleyerek, normal bir işi teklif etmektedirler. Kadınlar bir kez Almanya'ya geldikten sonra, zorla cinsel açıdan kullanılmakta ve ekonomik olarak sömürülmektedirler. Bu insanlar kısmen uyuşturucu bağımlısı yapılarak, kendilerini zorla çalıştıran kimselere bağlı kalmaları sağlanmaktadırlar.

Suç örgütlerin severek faaliyet gösterdikleri bir alanı da araçların çalınıp eski doğu blok ülkelerine götürerek burada satılması oluşturmaktadır. Özellikle bunun için Mercedes, BMW ve de Volkswagen'in lüks modelleri tercih edilmektedir. Doğal olarak polis bu duruma seyirci kalmamaktadır. Yeni teknikler ve metotlar geliştirerek suç ile mücadele etmeye çalışmaktadır. Ancak yine organize örgütler her zaman alınan tedbirleri bertaraf etmenin bir yolunu bulmaktadırlar. Büyük paraların kazanılmasının muhtemel olduğu yerlerde daha fazla risk alınmaktadır.

Doğu Avrupa ülkeleri tam üye olarak Avrupa Birliğine kabul edildiğinde bu durum daha da ciddileşecektir. Bu durumdan sadece Almanlar değil, Almanya'dan sonra en fazla göçmen problemi ile karşı karşıya olan Avusturyalılar da endişe duymaktadırlar. Özellikle sınır bölgelerinde yaşayan vatandaşlar, komşu ülkelerden gelecek ucuz işgücüne işlerini kaptıracaklarından kaygı duymaktadırlar. Burada söz konusu olan "gerçek" göçmenler olmayıp, sadece çalışmak için günü birlik örneğin Polonya'dan veya Çek Cumhuriyetinden Almanya'ya gelenlerdir. Komşu ülkeler için coğrafi yakınlık özelliklede gelecekte sınırlar da ortadan kalkacağı düşünüldüğünde bu kendileri için bir engel oluşturmamaktadır. Burada gelir farklılıkları çekici faktör olmaktadır.

Farklı bilimsel enstitüler gelecek göç potansiyelinin tespit etmeye çalışmışlardır. Farklı sonuçlar elde edilmiştir. Tanınmış Alman Ekonomik Araştırmalar Merkezi (DIW), serbest dolaşım hakkının tanındığı ilk yılında CEFTA ülkelerinin (Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Romanya ve Macaristan) nüfusunun %4'ün AB'ye göç edeceklerini tahmin etmektedir. Göçmenlerin büyük bir kısmı AB'de belirli bir süre kalırken diğerleri ise sürekli olarak kalacaktır. DIW 2030 yılına kadar yılda 340.000 ila 680.000 kişinin CEFTA

ülkelerinden ve 590.000 ila 1,2 milyon kişinin tüm orta ve doğu Avrupa ülkelerinden göç edeceklerini tahmin etmektedir. En karamsar göç senaryosuna göre bunun anlamı 2030 yılına kadar 23,3 ila 36,8 milyon insanın Orta ve Doğu Avrupa'dan AB göç edecekleridir. Diğer tahminler göç potansiyelini 2,1 ila 10,6 milyon arasında görmektedir.

Yapılan tahminler çok sayıdaki faktöre bağlıdır. Bu bize aynı zamanda tahminler arasındaki bu denli açılımının nedenini ortaya koymaktadır. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomik yapılarının iyileşmesi halinde ortaya konan resim değişecektir. Ancak batı Avrupa'da ekonomik gelişmenin olumsuz olması halinde ise çok daha ciddi sonuçlar ortaya çıkacaktır. İki Almanya'nın birleşmesi sonrasında 17 milyon nüfuslu Doğu Almanya'dan 2 milyonunun Batı Almanya'ya göç ettiğini belirtmek gerekmektedir (bunlardan bir milyondan biraz fazlası geri dönmüştür). Böylelikle bir göç potansiyelinin varlığı inkar edilemez ve bu nedenle Almanya AB Anlaşmalarında doğu ülkeleri tam üye olarak kabul edilirken işçileri için tanınacak serbest dolaşım hakkı için bir geçiş süresinin ön görülmesini talep edecektir.

Potansiyel göçmenler arasında yapılan anketlerde yüzde 37'sinin (yani beşte iki) Almanya'yı ve yüzde 24,4'nün (yani beşte biri) Avusturya'yı hedefi ülke olarak görmeleri gerek Almanya'da gerekse Avusturya'da endişe ile karşılanmaktadır. Özellikle Polonyalılar ve Çek Cumhuriyetinden gelecek olanlar Almanya'yı tercih ederken, Slovakya ve Macaristan'dan geleceklerin tercihi Avusturya yönünde olmaktadır. Bunun altında tarihsel ve coğrafi nedenler yatmaktadır. Bunun ile birlikte % 9,1 ile İsviçre'de hedeflenen ülkeler arasında sayılmaktadır. Bunun dışındaki diğer Avrupa ülkeleri ise tamamen önemsiz bir rol taşımaktadır. Daha şimdiden Avusturya ile Almanya Orta ve Doğu Avrupa'dan gelen en fazla göçmeni kabul eden ülkeler olmuştur.

AB'nin doğuya genişleme süreci ile birlikte, Afrika ve Asya ülkelerinden gelecek sığınmacıların sayısının azalmasına rağmen Almanya üzerindeki göç baskısı daha da artacaktır. Potansiyel AB adayı ülkeleri göçmenleri çoğunlukla iyi bir eğitime sahip olsalar

ve Almanca konuşma yönünde çaba harcasalar bile, yine de problemler en azından işgücü piyasasında artış gösterecektir. Ancak bunun ile birlikte konut piyasası ve tüm alt yapıda etkilenecektir. Otoyollar, enerji, belediye hizmetleri ve eğitim kurumları göç dalgasına hazır edilmesi gerekmektedir. Geçmiş dönemlerde Almanya Çek Cumhuriyetinden, Macaristan'dan ve Polonya'dan gelen siyasi sığınmacılar nedeniyle çok önemli tecrübeler kazanmıştır.

Türkiye'nin AB üyesi olması halinde, Türkler de serbest dolaşım hakkına sahip olacaklar ve göç etmek isteyecek Türklerin çoğunluğunun Almanya'yı tercih edecek olmalarından dolayı Federal Hükümet basit bir sorun ile karşı karşıya değildir. Ancak burada şimdiye kadar problemlerin çözümüne yönelik çok istekli hareket edilmediğinin ve problemlerin bertaraf edilmesi için gerçek çözümlerin bulunmadığının belirtilmesi gerekir. Federal İç İşleri Bakanlığın yeni yasa tasarısı da problemleri kökünden çözebilecek gibi görünmemektedir. Federal Meclis'teki muhalefet taslağı bu şekli ile kabul etmektedir. Özellikle burada sığınma hakkının kötüye kullanılmaması için tedbirlere yer verilmemiştir. Almanya'nın aktif bir politika izlemeden bu problemleri çözümlemesi mümkün değildir. Bu durum ise Alman halkının ve aynı zamanda Almanya'ya yeni bir hayat kurmak için gelmiş olan insanların aleyhine olacaktır.